

ВПЛИВ ЕТНОВИХОВНОГО ПРОСТОРУ НА ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статті розглядаються особливості етновиховного простору майбутніх вчителів музики. У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії здійснюється підготовка за спеціальністю “Педагогіка та методика середньої освіти. Музика”. Розглянуто інноваційні підходи до вивчення етнографії і фольклору майбутніми вчителями музики. Важливими є мистецькі виховні традиції українців. Мистецтво містить невичерпні можливості впливати на формування людини-гуманіста, розвиток її естетичних, етичних, духовно-моральних цінностей. Універсалізація і трансформація культури етнічної здійснюється під впливом ще одного важливого фактору – глобалізації геосвідомості.

Ключові слова: народна педагогіка, етнографія, фольклор, етновиховний простір, майбутній вчитель музики.

Постановка проблеми. Проблема виховання духовно багаті людини є однією з важливих у сучасній психолого-педагогічній науці та навчально-виховній практиці. Серед пріоритетних напрямів реформування виховання визначено: “виховання духовної культури особистості; створення умов для вільного вибору нею своєї світоглядної позиції; утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності інших добродійностей”; а одним із шляхів реформування освіти – “подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму” [3]. Важливим є вивчення національно-культурних традицій українського народу. Особливий інтерес викликає народна педагогіка, яка лежить в основі національного виховання й виступає дієвим етноформуєчим та етнозберігаючим чинником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Г.Волков вводить в обіг поняття “етнопедагогіка”. На думку вченого, цей термін передає зміст і сутність науки, предметом якої є педагогічна культура роду, народності, нації. Ґрунтовне дослідження української етнопедагогіки здійснене Є.Сявавко, яка на основі фольклорних, етнографічних, архівно-літературних матеріалів проаналізувала народне виховання в Україні в різні історичні епохи. Дослідниця розглядає етнопедагогіку як народну педагогіку певної етнічної спільноти, вважаючи, що вона відображає народний світогляд, засновується на знанні вікової психології. Українські дослідники В.Кузь, Ю.Руденко, Ю.Губко доповнили новими компонентами тлумачення змісту етнопедагогіки. Оригінальними є міркування М.Гримич щодо механізмів творення українського виховного ідеалу, основних архетипів ментальності, що визначають характер формування етнічних стереотипів, систем спорідненості в традиційному суспільстві. Існує значна кількість праць істориків, фольклористів, етнологів, присвячених вивченню різних аспектів народної педагогіки, її розвитку на різних історичних етапах.

Мета статті – проаналізувати особливості етновиховного простору майбутніх вчителів музики в Подільському регіоні.

Виклад основного матеріалу. На нинішньому етапі розвитку українського суспільства суттєве значення у виховному впливі на молодь має накопичена віками скарбниця етнічних цінностей, які слугують невичерпним джерелом формування свідомості, характеру, психічних особливостей кожної людини.

Помітними у нашому суспільстві є мистецькі виховні традиції українців, оскільки мистецтво містить значні можливості впливати на формування людини-гуманіста, на розвиток її естетичних, етичних, духовно-моральних цінностей. Мистецтво завжди було помітним явищем і сприяло вихованню населення України. У ньому сконцентрована історична енергія народу, стійкість, багатство і краса національного духу. Вони трансформувалися в різні мистецькі жанри – пісенний, музичний, танцювальний, декоративно-прикладний та ін. М.Стельмахович стверджує, що “... кожен народ через свою національну систему виховання продовжує себе в своїх дітях, генезує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя” [7].

У кожної людини на основі певних цінностей формуються свої ціннісні орієнтації, які зумовлюють тип її поведінки, переконання, установки, принципи, життєві позиції, характерні риси. Як зазначає М.Боришевський: “Ціннісні орієнтації є провідною якістю людини, що характеризують її як неповторну індивідуальність. Тому за ціннісними орієнтаціями можна визначити, яку позицію, місце займає особистість у соціальній структурі суспільства, які соціальні ролі виконує чи прагне виконувати” [1, с.144–150]. Цінності орієнтації формуються через етнічну культуру – певну організацію духовної, соціальної та матеріальної життєдіяльності та світосприйняття. В її основу покладено звичаї, традиції, норми та цінності – інтуїтивні та раціональні, міфологічні та технологічні моделі виживання, притаманні саме цьому етносу. До певного часу, коли етнос був цілковито чи переважно замкненим, етнічну культуру мала форму унікальну і повністю притаманну лише йому. Людина в сучасному світі дедалі менше залежить від етнічних коренів. Тактику і стратегію її виживання вирішують два основні фактори – долучення до цінностей та надбань як світової, так і етнічної культури. Цю проблему найлегше вирішують два прошарки – еліта, котра не уявляє себе і світ без поєднання обох культур, та органічні носії етнічної культури, що пройшли виховання та становлення у етнічному родинно-територіальному середовищі. Третій прошарок нічого не вирішує – він поглинутий масовою культурою. Універсализація і трансформація культури етнічної здійснюється під впливом ще одного вельми важливого фактору – глобалізації геосвідомості. Ми переходимо від цінностей виживання окремого етносу чи держави до проблеми виживання всього людства. Тому нині мова може йти не про цілісну культуру етнічну, а про те, якою мірою етнос зберігає ознаки етнічної культури, унікальність за умов глобальної універсализації та стандартизації.

У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії здійснюється підготовка вчителів за спеціальністю “Педагогіка та методика середньої освіти. Музика”. Наукове осмислення етнопедагогіки як компоненту національної культури та її взаємодії з іншими соціокультурними чинниками слугує ефективним джерелом національного самоусвідомлення українства, сприяє оптимізації навчально-виховного процесу. Зазначимо, що етнопсихологічними та етнокультурними чинниками є: етнічні традиції, етнічний характер, етнічні почуття та настрої, етнічні інтереси і орієнтації, тип культури (колективізм, індивідуалізм) та ін.

Працьовитість, старанність студентів та професіоналізм педагогів Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії дали свої результати – виступи курсових хорів; оркестру баяністів-акордеоністів “Дивограй”; духового оркестру; вокального ансамблю “Ехо”; ансамблю бандуристів, вокального жіночого квартету. Студенти ведуть активне творче життя: беруть участь у концертах, музичних лекторіях, звітах кафедр, підвищують свою майстерність в різних творчих

колективах. Лідером за кількістю виступів стала Народна академічна хорова капела. Створена в 1993 р., вона стала лауреатом Всеукраїнського фестивалю профспілок України у 1997 та 2007 рр. Капела неодноразово демонструвала свою майстерність на численних концертах у навчальному закладі, місті, в гастрольних поїздках.

Поєднання народної музики, співу, сценічної майстерності, творчості, сміливості та імпровізації знайшли своє відображення у театрі музики і пісні “Розмай”. Виховні етнотрадиції впливають на життєдіяльність, життєтворчість колективу. Виховання молоді з врахуванням цього аспекту включає донесення до наступних поколінь багатовікового досвіду попередників. Основу етновиховних традицій театру музики і пісні “Розмай” складають їх переконання в необхідності трансформації у наступні покоління через пісню лагідності вдачі, щирості, дотепності, жартівливості, працьовитості, правдолюбства, витривалості й терпеливості.

А. Макаренко зазначав: “Виховувати традиції, зберігати їх – надзвичайно важливе значення виховної роботи” [4]. У студентів формується національний ідеал, “те найкраще, що створив народ у розумінні людської особистості” (Г. Ващенко) [2, с.104].

Інноваційний підхід до вивчення етнографії і фольклору в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії був обраний при створенні клубу “Фольклор – спосіб життя” та ансамблю “Троїсті музики”. Тут студенти успішно пропагують українську народну пісню, прагнуть відкрити, зберегти і донести до широкого загалу невідомі, забуті мелодії нашого краю. Це яскравий приклад творчого самовдосконалення для студентів – майбутніх вчителів.

Зародки народної педагогіки, що тісно пов’язана з науковою дисципліною “етнопедогогікою”, тягнуться корінням у часи вікопомного родинного виховання, побудованого на засадах поважання батьків, традиційного сімейного укладу, дотримання християнських морально-етичних норм. Опанування і відтворення скарбів етнопедогогіки у кожному наступному поколінні є чи не найвищим виміром Людяності, професійної та громадянської зрілості педагога. Інакше кажучи, етнопедогогічна компетентність є функціональним чинником довготривалого процесу реанімування, опанування, використання та поширення етнопедогогічних знань у різних варіантах їх соціокультурної трансформації, оскільки звернення до витоків свого роду є визначальною тенденцією сьогодення [4].

На факультеті мистецтв працюють студентські творчі лабораторії та інші колективи, участь у яких спонукає студентів до відповідальності, дає можливість розвивати емоційно-чуттєву сферу, суб’єкт-суб’єкту взаємодію з однокурсниками в навчально-виховному процесі, виявляти пізнавальні мотиви творчої роботи, виконувати фольклорні твори та проникати у їх сутність. Студенти мають можливість для інтерпретування, імпровізації творів фольклору, які характеризуються новизною, оригінальністю, нестандартністю, та використання їх у педагогічній практиці й майбутній виховній діяльності [8].

Неможливо заперечити факт, що студенти, проймаючись естетичними цінностями, діями, переконуються – мистецькими традиціями пройняті всі сфери життя, діяльності й дозвілля. Тонкощі різноманітних мистецьких жанрів сприяють засвоєнню молоддю моральних законів, естетичних, ідейних аспектів духовності українського народу.

Зв’язуючою ланкою між теоретичними знаннями студентів та їхньою виховною роботою в навчальних закладах є педагогічні практики, які

використовують як систему послідовного набуття досвіду творчої музично-виховної діяльності. На 2-3-х курсах здійснюється практика в ролі помічника музичного керівника в дошкільному закладі, фольклорно-пошукова практика, практика з позанавчальної виховної роботи в школі, літня практика. Студенти 3-4-х курсів проводять пробні показові заняття в дошкільному закладі, пробні уроки й позакласні заняття в школі, демонструють навички керівництва хором (фольклорним ансамблем) тощо. Студенти 5-х курсів ознайомлюються з діагностикою вихованості учнів. Упродовж навчання майбутні вчителі набувають досвіду дослідницько-пошукової практики, організації і здійснення фольклорно-пошукових експедицій. Студенти 6-го курсу проходять переддипломну педагогічну практику [8].

Виховні етнотрадиції українців втілюють у собі найкращі духовні надбання попередніх поколінь, впливають на сучасний моральний стан нації, являються унікальним педагогічним явищем. Процес виховання творчої особистості майбутнього вчителя музики набуває особистісного спрямування завдяки забезпеченню індивідуальної траєкторії виховання особистості, що передбачає особистісні досягнення і результати у різноманітних видах навчально-виховної діяльності студентів. Зазначимо, що духовна сила нації, національна гідність, ідейно-творчий потенціал народу головним чином залежать від того, наскільки глибоко усвідомлені всі духовні надбання минулих років. Ось чому формування освіти в Україні передбачає передусім відродження національного виховання, метою якого є успадкування духовних скарбів українською народом, формування в молоді розвиненої духовності, художньо-естетичної освіченості та культури [6].

Домінуючими формами роботи студентів у виконавських класах є заліки-концерти, які проводяться наприкінці кожного курсу. Готуючись до них, студенти самостійно обирають музичні народні твори; здійснюють вибір засобів для їх дослідження і вивчення; організують власну діяльність; актуалізують свої знання, систематизують уміння й навички. Студенти творчо самореалізуються у різних видах фольклорної діяльності (концерти, свята, зустрічі, творчі колективи тощо). Майбутні вчителі музики застосовують набуті теоретичні знання й практичні навички у організації діяльності різноманітних художньо-творчих колективів – ансамблю сопіларів, бандуристів, фольклорного ансамблю, театру музики і пісні “Розмай”, клубу за інтересами “Фольклор – спосіб життя” тощо. Більшість студентів беруть участь в обласному фестивалі-конкурсі “Подільські візерунки”, міжнародному фольклорному фестивалі “Сім культур” (м. Кам’янець-Подільський).

Майбутні вчителі музики активно долучаються до науково-дослідницької роботи (написання наукових статей, участь у наукових конференціях тощо). Вибір більшістю студентів тем курсових і дипломних робіт, пов’язаних з українським музичним фольклором, свідчить про розуміння майбутніми вчителями музики значущості української народної музики у вихованні духовного світу дитини, їхнє бажання до дослідження проблем фольклору. Студенти-випускники проявляють себе як творчі особистості у реалізації мистецьких проектів у ході переддипломної педагогічної практики, вони ініціюють відкриті музичні заняття у дошкільних закладах, тематичні уроки з музики у загальноосвітніх школах, організують дитячі фольклорні експедиції, екскурсії у музеї народного мистецтва, створюють дитячі фольклорні, хоріві, хореографічні колективи тощо.

Висновки.

Виховний вплив етнотрадицій українців полягає в тому, що вони мають бути в основі національного змісту виховання, служити формою етнокультурного

самозахисту нації, виступати засобом виховного впливу на особистість, сприяти міжетнічній взаємодії в українському суспільстві, стояти на захисті етнічної самобутності народу, орієнтувати на професійне самовизначення молоді відповідно до традицій, різних видів мистецтва тощо.

1. Боришевський М. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – Т. 1. – С. 104.
3. Державна національна програма “Освіта”. Україна ХХІ століття. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
4. Етнопедагогічна складова процесу формування компетентності молодших школярів: навч.-метод. посіб. / за ред. О. Будник. – К.; Івано-Франківськ, 2009. – 448 с.
5. Макаренко А. Педагогические сочинения: в 8-ми томах / А. Макаренко. – М., 1985. – Т. 4.
6. Мацук Л. Етнопедагогічний аспект альтернативної педагогіки докільця в сучасних ДНЗ України / Л. Мацук; за ред. проф. Н. Лисенко // Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 70–76.
7. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання: [посібник для вчителів початкових класів та студентів педагогічних факультетів] / М. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – 180 с.
8. Яківчук Г. В. Виховання творчої особистості майбутнього вчителя музики в процесі вивчення українського музичного фольклору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Г. В. Яківчук. – К., 2009. – 20 с.

Peculiarities of ethnic upbringing space of future teachers of music have been viewed in the article. Students training is being carried out at Khmel'nyts'kyi humanitarian-pedagogical academy according to such specialty as “Pedagogy and methodology of secondary education. Music”. Innovative approaches to ethnography and folklore studying by future teachers of music have been considered.

Artistic upbringing traditions of Ukrainians are of great importance. Art contains unfailing peculiarities of influence on the formation of humanistic person on the development of his/her aesthetic, ethnic, inner moral values.

Universalization and ethnic culture transformation are being carried out under the influence of one of the main factors – globalization of geoconsciousness.

Key words: national pedagogy, ethnography, folklore, ethnic upbringing space, future teacher of music.